

Формування ресурсної бази комерційних банків: сучасний стан і перспективи розвитку

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

Проаналізовано сучасний стан особливостей формування ресурсної бази українських банківських установ. Розглянуто підходи до управління ресурсною базою комерційних банків в умовах кризи. Запропоновано шляхи вдосконалення механізму формування та використання банківських ресурсів.

Ключові слова: банківські ресурси, зобов'язання, власний капітал, пасиви, кошти фізичних осіб, кошти юридичних осіб, кошти банків.

Вступ

Банківська система є важливим елементом будь-якої країни, оскільки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, перетворює їх на капітал, що працює. Від оптимальної структури ресурсної бази комерційних банків залежать такі показники їхньої діяльності, як рентабельність і ліквідність. В умовах дефіциту фінансових ресурсів особливої актуальності набувають питання формування ресурсної бази банків, оптимізація їхньої структури та вибору стратегії управління ними.

Перед українськими комерційними банками гостро стоїть проблема розбіжності строків залучення та розміщення ресурсів, тобто не вирішено остаточно завдання забезпечення ліквідності та платоспроможності. Необхідно підтримувати певне співвідношення між власними і залученими коштами, оскільки надмірна наявність залучених коштів збільшує ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності банку. Переважне формування банківських ресурсів за рахунок власного капіталу призводить до втрати певною групою акціонерів контролю над банком, зниження рівня виплати дивідендів і ринкової вартості акцій [1].

Кризові явища у фінансовій системі України загострили цю проблему ще більше, тому формування і ефективного використання ресурсної бази банків залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

Формування ресурсної бази комерційних банків є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Банківська система повинна мати сукупність ресурсів, достатніх як для кредитування поточних потреб суб'єктів господарської діяльності, так і для розвитку інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності. Обсяг фінансових ресурсів визначає попит на фінансовому ринку й безпосередньо впливає на розмір процентних ставок як за пасивними, так і за активними операціями [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив зробити висновок про те, що вирішенню проблеми формування банківських ресурсів приділено багато уваги в теоретичних і практичних розробках провідних учених-економістів як України, так і світу.

Дослідженню основних аспектів ресурсної політики банків в Україні присвячено праці багатьох вітчизняних економістів – М.Д. Алексеєнка, О.І. Барановського, О.В. Васюренка, А.П. Вожжова, А.М. Мороза, М.І. Савлука та ін.

Питання ефективної діяльності банків, зокрема проблеми ресурсів, і питання розроблення ресурсної політики досліджувалися у роботах провідних іноземних вчених, таких як Дж. Е. Доллан, Б. Едвардс, Е. Гілл, Дж. Розмарі Кемпбелл, Р. Коттер, Е. Рід, П. С. Роуз, Дж. Ф. Сінкі, Ж. Рівуар та ін.

Варто також виділити праці російських учених – О.І. Лаврушина, А. В. Глаголевої, Г.С. Панової, В.І. Колесникова, В. М. Усоскіна та інших.

Беручи до уваги розробки цих науковців, а також спираючись на останні статистичні дані, спробуємо визначити сучасні проблеми формування ресурсів комерційних банків і проаналізувати можливі підходи щодо вдосконалення механізму збільшення ресурсної бази.

Постановка завдання

На основі аналізу динаміки зміни кількісних показників основних видів ресурсів комерційних банків визначити обсяг сучасних проблем формування ресурсної бази банків, проаналізувати підходи щодо їх вирішення, запропонувати рекомендації стосовно напрямів формування та підвищення ефективності використання банківських ресурсів.

Результати

Банківські ресурси – це власні кошти банку (власний капітал), а також кошти, залучені та запозичені на фінансовому ринку, які використовуються для здійснення активних операцій та надання послуг з метою отримання прибутку. При цьому розмір прибутку має забезпечувати виплату дивідендів, створення резервів і розширення банківської діяльності.

У структурі ресурсів банків за останні роки склалися такі тенденції. По-перше, у докризовий період спостерігалася тенденція до збільшення залишків на рахунках фізичних осіб. Це відбувалося завдяки росту доходів населення, позитивним зрушенням в ощадній поведінці домашніх господарств, а також певному збільшенню довіри населення до банківської системи. Вклади населення почали відігравати вагомий роль у формуванні ресурсної бази банків. По-друге, закріпилася тенденція до збільшення коштів юридичних осіб у структурі ресурсів банку, що також позитивно впливало на ресурсну базу банку. Одночасно помітно зростала динаміка випущених банком боргових зобов'язань.

Незважаючи на закріплення у докризовий період позитивних тенденцій в динаміці та структурі ресурсів банків, невирішені проблеми не втратили своєї актуальності. До них в першу чергу належать низький рівень ресурсної бази і перевага коротких пасивів. Це може призвести банківський сектор до ризику втрати ліквідності, підвищення кредитного та ринкового ризиків. В результаті цього банки мають обмежені можливості щодо кредитування фінансового сектора економіки і населення, забезпечення достатнього рівня довіри клієнтів і вкладників.

На сьогодні негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, незадовільний фінансовий стан позичальників потребує створення

значних резервів, що в умовах відсутності відносно стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків.

Розглянемо динаміку пасивів банківської системи України у 2006 – 2010 роках (табл. 1) [3,4,5,6,7]. Згідно з принципами бухгалтерського обліку в банках ресурси останніх поділяються на зобов'язання і власний капітал. Власне за таким критерієм і публікуються дані про діяльність банківської системи України [8].

Таблиця 1

Динаміка пасивів банківської системи України у 2006 – 2010 роках (тис. грн)

Показники	2006	2007	2008	2009	2010
Власний капітал	42 566 109	69 578 275	119 263 040	120 207 625	137 725 117
Зобов'язання	297 613 179	529 817 828	806 823 449	753 241 949	804 358 877
Пасиви	340 179 288	599 396 103	926 086 489	873 449 574	942 083 994

Наведені дані (див. табл. 1) свідчать про абсолютне зростання обсягів ресурсів банківської системи України: від 340 млрд грн у 2006 році до 942 млрд грн у 2010 році. Як бачимо, головним джерелом ресурсів комерційних банків є залучені та запозичені кошти, які становлять близько 85% загального обсягу ресурсів, що в цілому відповідає світовій банківській практиці.

Незважаючи на це, важливу роль в ефективній діяльності комерційного банку відіграють власні ресурси. Найважливіше значення належить власному капіталу, який використовується для захисту вкладників і кредиторів і для покриття збитків від банківських операцій [9].

Роль власних ресурсів у діяльності комерційних банків дуже велика, оскільки за їхній рахунок фінансується придбання будівель, меблів, організаційної техніки та ін. [2].

Власний капітал банків за п'ять років зріс на 95 159 008 тис. грн, майже в 3,2 раза, зобов'язання банку зросли на 506 745 698 тис. грн, тобто в 2,7 разів, а пасиви банку – також майже в 2,8 раза, що становить 942 083 994 тис. грн [10].

Значний приріст власного капіталу українськими банками в останні часи вказує на позитивну динаміку, але все одно капітал наших банків набагато менший за капітал зарубіжних. Тому його нарощування має бути одним із пріоритетних завдань кожного комерційного банку.

Велика частина ресурсів банку утворюється за рахунок депозитних ресурсів – коштів, розміщених в банку для збереження та використання з наступною виплатою відсотків вкладникам.

Динаміку змін пасивів банківської системи України у 2006 – 2010 роках зображено на рис. 1.

Розглянемо динаміку основних видів ресурсів комерційних банків України за останні п'ять років (табл. 2) [3,4,5,6,7].

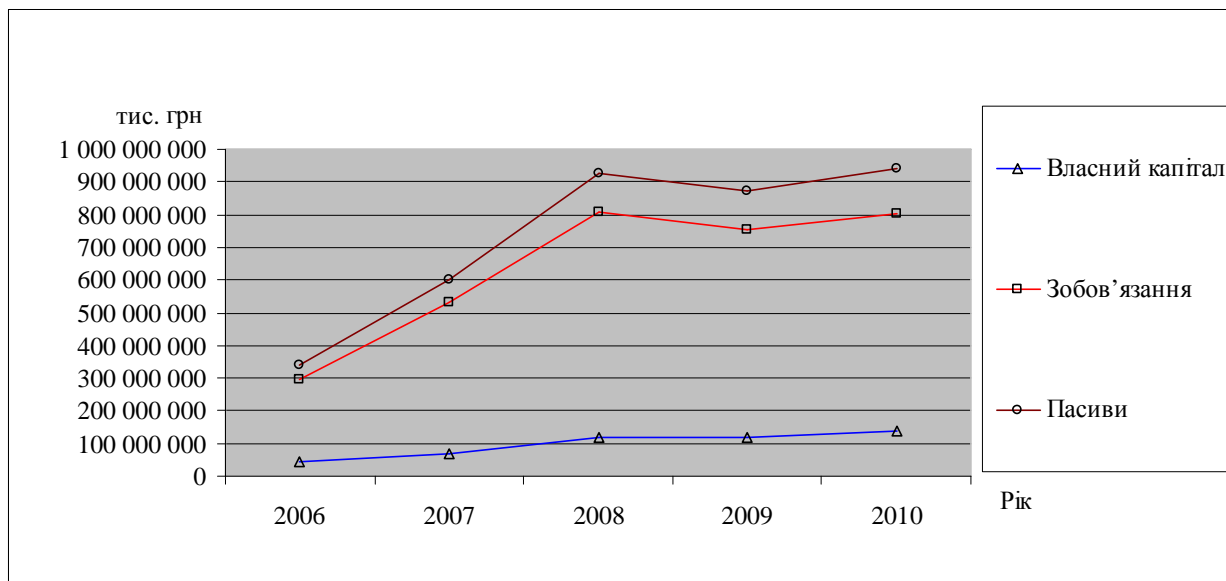

Рис. 1. Динаміка змін пасивів банківської системи України у 2006 – 2010 роках

Таблиця 2
Динаміка основних видів ресурсів комерційних банків України у 2006 – 2010 роках (тис. грн)

Показники	2006	2007	2008	2009	2010
Кошти банків	76 644 665	168 624 018	320 838 288	274 300 457	249 518 874
Кошти юридичних осіб	95 793 690	152 402 483	220 411 536	136 094 327	164 371 646
Кошти фізичних осіб	107 135 297	165 986 680	216 315 201	213 541 657	275 074 581

З табл. 2 видно, що спостерігається загальна тенденція до зменшення коштів банків у сукупних зобов'язаннях, хоча за п'ятирічний період відбулося їх збільшення в 3 рази.

Найбільшу питому вагу всіх зобов'язань банку займають кошти юридичних і фізичних осіб, тому їх зростання в пасивах банку надає більші можливості банку для своїх активних операцій. Динаміка свідчить про збільшення цих статей в обсязі зобов'язань банку. Винятком став 2009 рік, але протягом 2010 року банки надолужили попередні втрати.

Частка коштів фізичних осіб в кожному році значно зростає, випереджаючи кошти юридичних осіб, винятком став 2008 рік, через всесвітню кризу, а також мораторій Національного банку України на дострокову видачу депозитів, що підірвало довіру населення до банківського сектора за 2008 рік. Проте кошти фізичних осіб набувають значної ваги у структурі зобов'язань і залишаються

надійним джерелом ресурсної бази банку: на кінець 2010 року їхня частка у загальних пасивах становить майже 30%.

Показники коштів юридичних осіб зазнають коливань і не мають швидкої тенденції до збільшення.

Необхідно зазначити, що рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про збільшення гарантованої суми відшкодування до 150 тис. грн суттєво стимулює зацікавленість вкладників у зберіганні грошей в банках. З розвитком банківської системи України виникають нові форми і види депозитних рахунків (йдеться про різноманітні ощадні сертифікати, спільні рахунки, накопичувальні пенсійні рахунки, інвестиційні рахунки), стосовно яких у законодавстві слід чітко обумовити форму гарантування у випадку банкрутства банку. Ці питання необхідно вирішувати в міру появи нових видів депозитів на українському ринку фінансових послуг, щоб діяльність фонду була якомога ефективнішою.

Світова практика свідчить, що важливим джерелом фінансування не тільки економіки, а й дефіциту державного бюджету є заощадження приватного сектора. В період криз національного виробництва саме вони становлять вагомий чинник економічного зростання і розвитку країни.

Вирішити проблеми економіки України не удаючись до залучення іноземного капіталу можна лише за умов впровадження нових ефективних заходів щодо залучення коштів приватного сектора і ефективного їх розміщення, оскільки чим більша доля залучених коштів клієнтів банку на довгостроковій основі, тим стабільніша частина ресурсів комерційного банку, що задовільно впливає на його ліквідність і зменшує залежність від міжбанківських позик.

Комерційним банкам при залученні вільних грошових коштів слід звернути увагу не тільки на цінові, а й на нецінові методи, серед яких реклама, поліпшений рівень якості обслуговування клієнтів, розширення спектра пропонованих банком послуг, комплексне обслуговування, додаткові види безкоштовних послуг, розташування філій у місцях, максимально наближених до клієнтів, пристосування графіка роботи до потреб клієнтів. Це багато в чому залежить від кваліфікації апарату банку, який повинен враховувати не лише свої власні інтереси, а й інтереси клієнтів.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Управління ресурсами, залученими комерційними банками, має дві взаємодоповнювальні сторони: кількісну і якісну.

Кількісна сторона полягає у всезростаючому розвитку пасивних операцій банків із метою залучення якомога найбільшої кількості ресурсів. Для цього використовуються усі можливі заходи, що стимулюють залучення вкладів і забезпечують їх збереження.

Якісна сторона управління залученими банківськими ресурсами тісно пов'язана з розробленням напрямів їх розміщення, що дозволяє найбільш ефективно їх використовувати.

Кожен із даних методів взаємодоповнює один одного, тому банкам у своїй практиці необхідно застосовувати їх не окремо, а спільно.

З метою збільшення власного капіталу банку можна застосувати такі заходи:

- обмеження можливостей зростання ризикових активів;
- впровадження дивідендної політики;
- залучення нових акціонерів;

- залучення коштів на умовах субординованого боргу.
- Напрямами збільшення депозитних ресурсів банку є:
- розвиток нових видів вкладів, які б відповідали зростаючим потребам клієнтів;
 - стимулювання залучення ресурсів через збільшення та диференціацію процентної ставки;
 - удосконалення порядку та методів виплати відсотків;
 - розвиток спектра додаткових послуг вкладникам;
 - використання різних видів цінних паперів для залучення ресурсів;
 - підвищення якості обслуговування клієнтів.

Для якісного управління депозитною базою комерційними банками вирішуються такі завдання:

- визначати найбільш вигідних клієнтів, тобто таких, які забезпечать більшу стабільність депозитної бази та більш високий залишок на своєму рахунку;
- визначати кількість клієнтів, яких необхідно залучати для підтримання заданого обсягу депозитної бази;
- проводити роботу щодо залучення найбільш вигідних потенційних клієнтів, однак продовжувати утримувати й колишніх клієнтів;
- проводити гнучку цінову політику індивідуально для окремих клієнтів.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку мають бути питання розроблення і оптимізації ресурсної політики українських комерційних банків.

Список літератури

1. Стойко, О. Я. Банківські операції [Електронний ресурс]: навч. посіб./ О. Я. Стойко. – Режим доступу: <http://www.vuzlib.net>.
2. Гринько О. Прогнозування ресурсів банківських установ [Текст] О. Гринько, В. Хохлов // Вісник НБУ. – 2008. – № 8. – С. 30 - 36.
3. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2007 р. // Вісник НБУ. – 2007. - №3.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2008 р. // Вісник НБУ. – 2008. - №3.
5. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2009 р. // Вісник НБУ. – 2009. - №3.
6. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2010 р. // Вісник НБУ. – 2010. - №3.
7. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2011 р. // Вісник НБУ. – 2011. - №3.
8. Інструкція НБУ «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України»: Затверджена Постановою Правління НБУ № 480 від 27.12.2007.
9. Васюренко, О.В. Банківські операції [Текст]: навч. посіб. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. – 255 с.
10. Піддубний, В. Світова торгівля та українські банківські ресурси [Текст]/ В. Піддубний // Фондовый рынок. – 2008. – №23. – С. 26 - 32.

Рецензент: д-р техн. наук, проф., зав. каф. В.П. Божко, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», Україна
Поступила в редакцію 06.05.11

Формирование ресурсной базы коммерческих банков: современное состояние и перспективы развития

Проанализировано современное состояние особенностей формирования ресурсной базы украинских банковских учреждений. Рассмотрены подходы к управлению ресурсной базой коммерческих банков в условиях кризиса. Предложены пути усовершенствования механизма формирования и использования банковских ресурсов.

Ключевые слова: банковские ресурсы, обязательства, собственный капитал, пассивы, средства физических лиц, средства юридических лиц, средства банков.

Forming of resource base of commercial banks: Modern state and prospects of development

The modern state of features of forming of resource base of Ukrainian bank institutions is analysed. Going is considered near a management the resource base of commercial banks in the conditions of krizisna. The ways of improvement of mechanism of forming and use of bank resources are offered.

Keywords: bank resources, obligations, property asset, passive voices, facilities of physical persons, mean of legal entities, mean of banks.